

23 Nog even je vrijheid vieren

De ideeën over het waarom van het vrijgezellenfeest verschillen nogal.

27 Palliatieve sedatie wint terrein

Artsen staan bij euthanasieverzoek niet meer met lege handen.

pluspunt

Vrijbuiters in keurslif

tekst Willem H. Smith
beeld Fotolia, Nicolas Larento

Sus scrofa, het zwijn. In een oogwenk zet het knorrigere beest een akker op zijn kop. Vervelend. Toch wordt het misschien tijd de vrijbuiters meer bewegingsruimte te gunnen.

Op weg naar de Lappendeken, de parkeerplaats van Nationaal Park Veluwezoom bij Rheden, hoeft niemand te gissen of daar wilde varkens voorkomen. Links en rechts zijn de bermflink omgeploegd. Verderop, tussen de bladloze bomen, verraden meer sporen de aanwezigheid van de stevige viervoeters. „Redelijk vers”, taxeert ir. Stefan Vreugdenhil de pootafdrukken. De hoofddierdeskundige van de Zoogdiervereniging wijst op de vage contouren van zijwaarts gerichte bijhoeven, die stompe afdrukjes in de sneeuw hebben achtergelaten. Veel prenten leiden naar wissels, veelvuldig belopen paadjes die door het glooiende terrein slingeren. Schijnbaar doelloos, maar voor de zwijnen is het een vertrouwd netwerk dat naar rustplaatsen („ketels”) in het kreupelhout voert. Of naar ondiepe modderpoelen en vaste schuurbomen. Vreugdenhil heeft een zwak voor de schuwe rommelkont, wellicht omdat het zwijn geregeld negatief in beeld komt. Om ook gunstige kanten voor het voetlicht te brengen, riep de vereniging het zwijn uit tot zoogdier van 2010. „Het bos

profiteert van zijn gewroet. Het ompitpen maakt de aarde los en dat komt de biodiversiteit ten goede. Zaden ontkiemen bijvoorbeeld sneller.” Daarnaast heeft het wilde varken een economische waarde. „Zwijnen brengen niet alleen bij de poelie geld in het laatje. We presenteren binnenkort de uitkomsten van een studie naar het profijt van wilde dieren voor de maatschappij. Ze maken een bezoek aan de natuur interessanter. Dat merkt de horeca. Maar denk ook aan excursies en aan de verkoop van verkijkers.” De keerzijde is dat de alleseter ook zijn buik op maïsvelden en aardappelpercelen vult of gazons en golfbanen omploegt. Vreugdenhil kan zich voorstellen dat dit gedrag kwaad bloed zet. „Gedupeerden hebben uiteraard recht op compensatie. Het liefst via een efficiënte procedure. Nog beter zou een gedoogvergoeding zijn. Maar laten we niet overdrijven: landbouwschade door zwijnen valt in het niet bij de overlast van ganzen. Daar zijn miljoenen mee gemoeid.” De ecoloog plaatst ook een kanttekening bij het gegeven dat het zwartwild drager kan zijn van besmettelijke ziekten

zoals varkenspest en mond-en-klauwzeer. „De vraag is hoe reëel het gevaar voor overdracht op gedomesticeerde soortgenoten is. Nederlandse zwijnen zijn bijvoorbeeld al decennialang geen drager van de varkenspest. En in Duitsland, waar een deel van onze varkens vandaan komt, wordt gevaccineerd. Toch wijst de beschuldigende vinger steeds richting wild zwijn. Ik pleit op dat punt voor objectief onderzoek. Feit is dat ziekten de kop opsteken bij hoge dichtheden, wat bij de intensieve veehouderij het geval is.” De verkeersveiligheid verdient zeker aandacht, vindt Vreugdenhil, gelet op de toename van het aantal botsingen met overstekende varkens. „De kans op aanrijdingen verklein je door op bepaalde wegen de snelheid te beperken tot 60 kilometer per uur. Met hier en daar een laag raster voorkom je ook veel ellende.” Naar zijn inschatting kunnen mens en zwijn prima samenleven. „Wat ons betreft is het dier op meerdere plekken in Nederland welkom. Na de zomer presenteert de Zoogdiervereniging een kanskaart met geschikte leefgebieden waar de overlast tot een minimum beperkt is.”

Vrouwje de baas

Bij zwijnen zijn vrouwen de baas. Zelfs de zwakste dames staan hoger in hiërarchie dan de sterkste mannen, ook al zijn die soms dubbel zo zwaar. De meest dominante zeg, de leidbagge, stuurt een groep die soms wel dertig dieren telt. Zo'n rotte bestaat uit enkele moederdieren en jongen van het eerste en het tweede jaar. Keilers, geslachtsrijpe mannetjes, struinen vanaf hun derde levensjaar in hun eentje rond. Deze kerels worden niet in de buurt van de biggen geduld, omdat ze die best appetijtelijk vinden.

Vruchtbare rotte

Drie maanden, drie weken en drie dagen na de paring belandt een bevruchte zeg in het kraambed, een kuil van gedroogde bladeren en mos. Naar het schijnt werpen geslachtsrijpe dames in een familiegroep op hetzelfde tijdstip, wellicht omdat de leidbagge een rol speelt bij het synchroniseren van de paardrift. In april is meestal de eerste geboortegolf. Onder gunstige omstandigheden volgt in de herfst een tweede worp. Zelfs biggen kunnen in hetzelfde jaar geslachtsrijp worden en krijgen dan vaak al in augustus nakomelingen. De worpgrootte, gemiddeld drie jongen, varieert per dier en is afhankelijk van conditie en leeftijd. De „frislingen” zijn het eerste halfjaar goudbruin gestreept en zuigen bij moeder steeds aan dezelfde tepel. Uiteindelijk weet elk dier feilloos de rangorde binnen de rotte.

Wroetende alleseter

Het wild zwijn ziet slecht, maar hoort het knappen van een takje op 50 meter afstand. En voor voedsel loopt hij letterlijk zijn neus achterna. De lange, afgeplatte snuit zit boordevol reukcellen en mondt bovendien uit in een beweeglijke wroetschijf die tegen een stootje kan. Ook dat laatste is handig, want veel eetbaars bevindt zich ondergronds of in de humuslaag: eikels, beukennotjes, wortels van planten, slakken, wormen en insectenlarven.

Jagers slagen er niet in aantal wilde zwijnen in toom te houden

Kon het wild zwijn zijn gang gaan, dan kwam hij op beduidend meer plekken in Nederland voor. „Het dier is niet bosgebonden”, weet dr. Geert Groot Bruinderink van onderzoeksinstituut Alterra, zwijnenkenner bij uitstek. „Een gevarieerd landschap met genoeg voedsel en schuilmogelijkheden, daarmee is hij dik tevreden. En geregeld een modderbad om parasieten kwijt te raken.” Sinds 1973 volgt de ecoloog de gangen van het nationale zwartwild, dat het Rijk in een strak keurlijf probeert te houden. De populatie mag geen stap buiten twee ingerasterde gebieden zetten: de Veluwe en Nationaal Park De Meinweg in Limburg. Er geldt een quotum van respectievelijk 860 en 60 zwijnen. Elk extra dier wacht de kogel. Tot ongenoegen van Groot Bruinderink baseert de overheid haar beleid op een rapport uit 1997 van zijn hand. „Het gaat om een berekening hoe de zwijnenstand gedurende 200 jaar kan fluctueren. Op basis van het natuurlijke voedselaanbod. Daar rolde het getal 863 uit, een mediane stand waarbij de varkenspopulatie zich op de been kan houden en de overlast beperkt blijft. Wat bleek? De helft van de jaren zijn

er grote uitschieters, zowel omhoog als omlaag. Maar beheerders lezen geen rapporten en kozen 860 als vast streefgetal. Het is een menselijke maat, een compromis tussen landbouw, recreatie, jacht en natuur. Maar met de wetenschap van nu is de berekende draagkracht een onderschatting.” Als ecoloog vindt hij het eveneens vreemd dat het zwijn wordt uitgesloten van de Ecologische Hoofdstructuur, een netwerk van grote, onderling verbonden natuurgebieden, grofweg van de Oostvaardersplassen naar het Reichswald in Duitsland. „Puur ingegeven door angst voor overlast en schade.” Strikt beleid of niet, het zal de varkens een worst zijn. Naar schatting struinen er inmiddels ruim 6000 zwijnen in Nederland rond, deels op verboden grondgebied. Bijvoorbeeld in het Rijk van Nijmegen bij Groesbeek, in delen van Noord-Brabant en in Overijssel. „Buiten de twee officiële gebieden moeten ze worden afgeschoten. Jagers slagen er echter niet in de populatie in toom te houden. Jaarlijks schieten ze tussen juli en januari duizenden varkens af en elk jaar komen er weer duizenden bij. Het is dweilen met de kraan open. En telkens

worden groepsverbanden verstoord, wat leidt tot meer stress en overlast.” Zeugen die normaal gemiddeld drie biggen werpen, krijgen in zulke barre tijden vijf tot zeven jongen. Deze natuurlijke reflex wordt nog eens versterkt door het ruime voedselaanbod, waarbij de klimaatverandering een doorslaggevende rol speelt. „Hogere temperaturen en neerslag zorgen voor een overvloed aan mast (eikels en beukennotjes, WHS) en groen. Ze verhogen ook de overlevingskansen van biggen. Jonge dieren raken bovendien eerder geslachtsrijp. Gevolg: meer zwijnen. Wil je dat mechanisme doorbreken, dan zul je bepaalde belangen opzij moeten zetten.” De aanwas blijft geen stijgende lijn, verzekert Groot Bruinderink. „Op een gegeven moment komt er een balans. Ik heb geen flauw idee wat de maximumstand is.” Vandaar dat hij pleit voor een experiment: een groot jachtvrij gebied waar een groep zwijnen geheel is aangewezen op zelfredzaamheid. „Ik ben benieuwd hoe de populatie zich reguleert als je de dieren enkele jaren met rust laat. Wereldwijd is nooit een dergelijk onderzoek gedaan. De uitkomsten zouden wel eens verrassend kunnen zijn.”